

Віталій Безуглий

к. пед. н., доцент, завідувач кафедри географії,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, пр. Науки, 72, м. Дніпро, 49010, Україна
e-mail: vetalbezugly@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-6454-3635>

Віктор Грушка

к. геогр. н., доцент кафедри географії,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, пр. Науки, 72, м. Дніпро, 49010, Україна
e-mail: grush.vv@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1016-109X>

Галина Лисичарова

к. пед. н., доцент кафедри географії,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, пр. Науки, 72, м. Дніпро, 49010, Україна
e-mail galinalisicharova@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7368-9828>

Олександр Шевцов

магістр з географії кафедри географії,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, пр. Науки, 72, м. Дніпро, 49010, Україна
e-mail: alexshevtsov3@icloud.com, <https://orcid.org/0009-0004-7333-5749>

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКІВ ПРАЦІ КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ ТА УКРАЇНИ

Актуальність теми зумовлена зростанням просторових диспропорцій у сфері зайнятості, демографічними змінами, посиленням міграційних процесів, а також значними трансформаціями українського ринку праці в умовах воєнного стану та необхідності повоєнного відновлення економіки. Метою дослідження є здійснення комплексного просторового аналізу сучасного стану ринків праці України та країн ЄС, виявлення регіональних диспропорцій їх функціонування та визначення основних тенденцій розвитку.

У роботі проаналізовано сучасні демографічні процеси, що впливають на формування трудового потенціалу, зокрема старіння населення, зміну вікової структури та скорочення частки працездатного населення. Встановлено, що ринок праці Європейського Союзу характеризується виразною просторовою диференціацією, яка проявляється у концентрації економічної активності та трудових ресурсів у столичних і високорозвинених урбанізованих регіонах, тоді як периферійні території стикаються з явищами депопуляції, трудової міграції та обмеженими можливостями зайнятості.

Окрему увагу приділено аналізу змін у кваліфікаційній структурі робочої сили, що пов'язані з переходом до економіки знань, поширенням процесів терціаризації та цифровізації. Визначено, що сучасні трансформації європейського ринку праці супроводжуються формуванням нових викликів, зокрема зростанням дефіциту кваліфікованих кадрів у високотехнологічних галузях та появою явища надлишкової кваліфікації.

Проаналізовано специфіку функціонування ринку праці України, який зазнав суттєвих змін унаслідок воєнних дій, масштабної трудової міграції, внутрішнього переміщення населення та релокації підприємств. Встановлено, що в Україні відбувається перерозподіл економічної активності та трудових ресурсів між регіонами, що супроводжується посиленням структурних диспропорцій зайнятості.

Ключові слова: суспільно-географічний аналіз, ринок праці, зайнятість населення, безробіття, регіональні диспропорції, трудові ресурси, міграція, країни Європейського Союзу, Україна.

Як цитувати: Безуглий, В., Грушка, В., Лисичарова, Г., Шевцов, О. (2026). Суспільно-географічні особливості та структурні трансформації ринків праці країн Євросоюзу та України. *Часопис соціально-економічної географії*, 40, 51-60. <https://doi.org/10.26565/2076-1333-2026-40-06>

In cites: Bezugly, V., Hrushka, V., Lysycharova, H., Shevtsov, O. (2026). Socio-Geographical Features and Structural Transformations of Labour Markets in the European Union Countries and Ukraine. *Human Geography Journal*, 40, 51-60. <https://doi.org/10.26565/2076-1333-2026-40-06> [in Ukrainian].

Постановка проблеми. Сучасний ринок праці країн Європейського Союзу характеризується значною просторовою гетерогенністю, що знижує інформативність усереднених макроекономічних показників і ускладнює об'єктивну оцінку реальної ситуації із зайнятістю населення. У країнах ЄС спостерігається суттєва просторова дивергенція між

індустріально розвиненими регіонами Центральної Європи (зокрема Чехії та Німеччини), де відчувається дефіцит робочої сили, та депресивними територіями Південної Європи, для яких характерним є підвищений рівень безробіття, особливо серед молоді. Така просторова асиметрія створює серйозні

виклики для реалізації політики економічної та соціальної згуртованості Європейського Союзу.

Для України в умовах воєнного стану та необхідності повоєнного відновлення особливої актуальності набуває системний аналіз європейського досвіду функціонування та регулювання ринку праці. Вітчизняний ринок праці зазнає значного впливу комплексу факторів, серед яких демографічна криза, масштабна зовнішня трудова міграція, внутрішнє переміщення населення та мобілізаційні процеси. У результаті посилюються структурні диспропорції зайнятості, коли поряд із загальним рівнем безробіття спостерігається дефіцит кваліфікованих трудових ресурсів у стратегічно важливих галузях економіки.

Крім того, в Україні відбувається істотна трансформація регіональної структури ринку праці. Промислові центри східних регіонів зазнали значних втрат унаслідок бойових дій та руйнування виробничої інфраструктури, тоді як західні області перетворилися на осередки релокації підприємств, концентрації внутрішньо переміщених осіб і трудових ресурсів. Це спричинило перерозподіл економічної активності та посилення конкуренції на локальних ринках праці. У контексті євроінтеграційних процесів зростає потреба не лише у вивченні, але й у адаптації європейських підходів до регіональної політики зайнятості з урахуванням українських соціально-економічних реалій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження ринку праці та зайнятості населення як в Україні, так і за її межами є предметом пильної уваги численних наукових досліджень, аналітичних оглядів і звітів. Ці питання активно досліджуються як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, передусім у межах економічних досліджень. Серед них слід виділити роботи: Пономаренко І.В. [7], Азьмука Н. [1], Дзеніса О., Шарко Н. [3], Серьогіна Н. [8], Потапенка В. [2], Швеця О.В. [13], Федотової Т.А. [11], Цимбалюка І.О. [12], Ehrenberg R.G., Smith R.S. [14] та ін.

І.В. Пономаренко [7] при аналізі динаміки економічної активності населення в Україні та країнах ЄС обґрунтовує необхідність застосування системи статистичних показників економічної активності населення (зайнятих та безробітних) за методологією Міжнародної організації праці. Н. Азьмука [1] розглядає основні напрями трансформації національного ринку праці, аналізуючи зміни його ключових характеристик у період воєнного стану та виокремлюючи головні структурні дисбаланси, що сформувалися в цих умовах. О.В. Швець [13] з метою удосконалення зайнятості працездатного населення та стимулювання його економічної активності пропонує впровадження концепції Стратегії розвитку регіонального ринку праці (СРРРП), що базується на реалізації ефективної регіональної політики та програмних заходів удосконалення якості робочої сили.

Дослідження О. Дзеніса і Н. Шарко [3] присвячені аналізу міжнародної міграції робочої сили. Автори розглядають основні чинники та стимули трудової міграції, оцінюють її позитивні й негативні наслідки для економіки України, а також до-

сліджують вплив пандемії COVID-19 на динаміку та особливості міграційних процесів. Н.О. Серьогіна [8], І.О. Цимбалюк та ін. [12] зазначають, що війна в Україні суттєво вплинула на функціонування ринку праці, призвела до значного зростання безробіття, збільшення рівня міграції, скорочення чисельності трудового потенціалу особливо у регіонах, що найбільше постраждали від конфлікту.

Американські економісти R.G. Ehrenberg і R.S. Smith [14], аналізуючи різні види безробіття у світовій економіці, підкреслюють його універсальний характер для ринкових систем. Науковці зазначають, що попит на робочу силу є похідним від попиту на товари та послуги, тому трансформація споживчих уподобань безпосередньо зумовлює зміни у професійній та кваліфікаційній структурі світового ринку праці.

Щодо вітчизняних наукових напрацювань у сфері суспільногеографічного дослідження ринку праці, їх кількість залишається обмеженою. Більшість наявних праць виконано у попередні роки та вони відображають соціально-економічні реалії довоєнного часу, що певною мірою знижує їхню актуальність для аналізу сучасних трансформацій національного ринку праці. Окремі дослідження зосереджені переважно на загальних аспектах трудової міграції українців до країн Європи, як, зокрема, у праці А.С. Магдича [5].

Таким чином, наявні дослідження охоплюють переважно економічні та інституційні аспекти функціонування ринку праці як в Україні, так і в країнах ЄС. Водночас сучасні трансформації, зумовлені повномасштабною війною, посиленням міграційних процесів та перерозподілом трудових ресурсів, потребують подальшого наукового осмислення.

Мета дослідження полягає у проведенні комплексного просторового аналізу сучасного стану ринків праці в Україні та країнах Європейського Союзу, виявленні регіональних диспропорцій їх функціонування та визначенні ключових тенденцій розвитку.

Виклад матеріалів дослідження. Сучасна структура європейського ринку праці сформувалася під впливом складної комбінації демографічних зрушень та структурних трансформацій економіки, що безпосередньо визначають наявний обсяг та якісний склад трудових ресурсів. Аналіз поточної ситуації вказує на те, що Європейський Союз перебуває у точці біфуркації, де традиційні моделі відтворення робочої сили зазнають суттєвих змін.

Кількісний вимір трудового потенціалу ЄС демонструє хвилеподібну динаміку, де період скорочення змінився відновленням зростання. Хоча пандемія та демографічні чинники спричинили тимчасовий спад у 2020–21 роках, починаючи з 2022 р. фіксується стрімкий позитивний ріст (рис. 1).

Зазначений демографічний спад початку десятиліття став історичним прецедентом, оскільки вперше з 1960-х років скорочення населення було зумовлене не адміністративними змінами, а сукупністю природних чинників та впливом пандемії. Од-

нак, паралельно з подальшим відновленням чисельності населення, високу резильєнтність продемонстрував і ринок праці. До початку коронакризи рівень зайнятості в ЄС (вікова група 20–64 роки) зростав

шість років поспіль, досягнувши 73,1% у 2019 р. Пандемічний шок 2020 р. спричинив різке, але короткострокове падіння показника на 0,9 %.

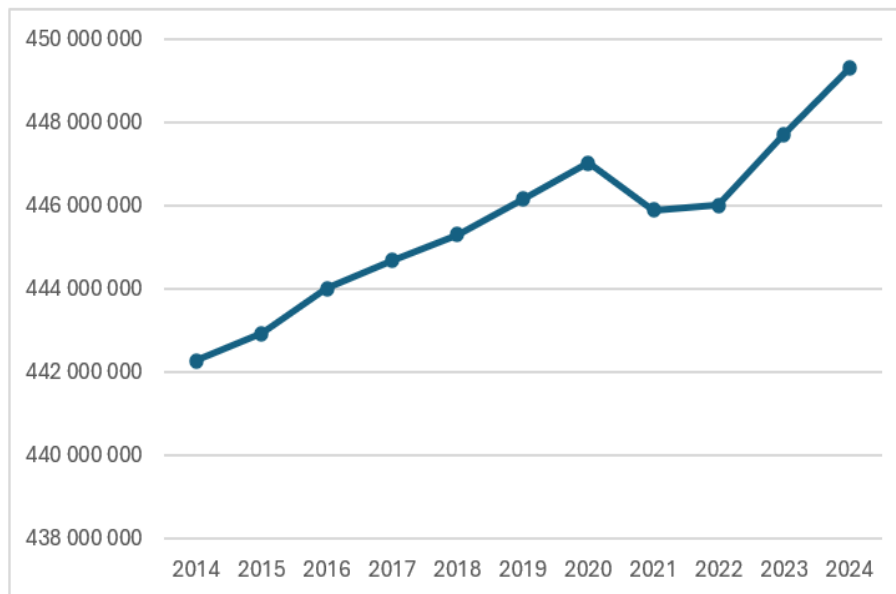

Рис. 1. Динаміка чисельності населення в країнах ЄС (побудовано авторами за даними [17]) / Fig. 1. Population dynamics in the EU countries (compiled by the authors based on data from [17])

Вже у 2021 р. ринок праці повністю нівелював втрати першого етапу кризи і в 2022 р. темпи відновлення прискорилися: рівень зайнятості зріс на 1,5%, сягнувши історичного максимуму в 74,6% (рис. 2). Така синхронізація росту населення та рівня зайнятості у післякризовий період свідчить про ефективне залучення наявного трудового потенціалу до економічних процесів.

У 2024 р. цільовий показник стратегії «Європа 2020» у 78% досягли або перевищили понад 2/5 всіх регіонів (102 із 241). Такі регіони переважно зосереджені в Чехії (всі 8 регіонів), Данії (всі 5 регіонів), Німеччині (36 із 38 регіонів, за винятком Бремена та Дюссельдорфа), Естонії, Мальті, Нідерландах (всі 12 регіонів) та Швеції (всі 8 регіонів). Найвищий регіональний рівень зайнятості у 2024 р. зафіксовано на Аландських островах (Фінляндія) – 89,7%. Якщо залишити осторонь цей нетиповий регіон, наступні найвищі показники мали столичний польський регіон Варшавський столичний (85,3%), нідерландський регіон Утрехт (85,1%) та столичний шведський регіон Стокгольм (85,1%). Високі показники також мали кілька інших столичних регіонів, зокрема Будапешт в Угорщині (84,7%), Братиславський край у Словаччині (84,5%), Прага в Чехії (84,4%), регіон Шяуляй у Литві (84,4%) та Північна Голландія у Нідерландах (83,5%).

Протилежна ситуація склалася у регіонах з відносно низьким рівнем зайнятості, це переважно сільські, малонаселені або периферійні території ЄС. Така картина особливо чітко простежувалася в Іспанії та Італії (особливо на півдні), у значній частині Греції, у деяких регіонах Румунії та в найвід-

даленіших регіонах Франції. Більшість регіонів характеризувалися нестачею робочих місць для людей із середнім і високим рівнем кваліфікації. Іншу групу регіонів із відносно низьким рівнем зайнятості становили колишні індустриальні центри, які не змогли економічно адаптуватися. Деякі з них відчували негативний вплив глобалізації на традиційні галузі їхньої економіки (наприклад, вуглевидобуток, металургія чи текстильне виробництво). Як, наприклад, смуга регіонів від північного сходу Франції до Валлонії (Бельгія).

Приблизно чверть регіонів ЄС (61) мали рівень зайнятості нижче 71,5% у 2022 р. Серед них три південноіталійські регіони (Сицилія, Калабрія та Кампанія), в яких було зайнято менше половини працездатного населення. Найнижчий регіональний рівень зайнятості зафіксовано на Сицилії (46,2%).

Ключовим фактором, що визначає кількісні параметри ринку праці, є прогресуюче старіння населення. Медіанний вік у країнах ЄС зріс майже на шість років за останні два десятиліття і досяг показника у 44,4 роки [17]. Це свідчить про те, що структура робочої сили зміщується у бік старших вікових когорт, тоді як приплив молоді на ринок праці скорочується. Коефіцієнт демографічного навантаження особами літнього віку постійно зростає, що створює безпрецедентний тиск на системи соціального забезпечення та вимагає перегляду підходів до подовження трудового життя. Прогнози вказують на те, що частка осіб віком 65 років і старше до кінця століття може сягнути майже третини від усього європейського населення, тоді як частка осіб працездатного віку (20-64 роки) скоротиться до менш ніж на 50%

[17]. Ця динаміка свідчить про неминуче зменшення пропозиції праці у довгостроковій перспективі, якщо не будуть задіяні компенсаторні механізми.

Розподіл трудових ресурсів по території Європейського Союзу характеризується виразною гетерогенністю та наявністю глибоких регіональних диспропорцій. Спостерігається чітка тенденція до концентрації найбільш активної та молодшої частини робочої сили у великих урбаністичних центрах та

столичних регіонах. Саме тут фіксуються найнижчі показники медіанного віку та найвища економічна активність. Наприклад, столичні регіони Данії, Бельгії, Франції та Ірландії виступають магнітами для молодих фахівців, пропонуючи широкі можливості для працевлаштування та кар'єрного зростання. Натомість периферійні та сільські території, особливо у східних та південних країнах, стикаються з явищем депопуляції та відтоку мізків.

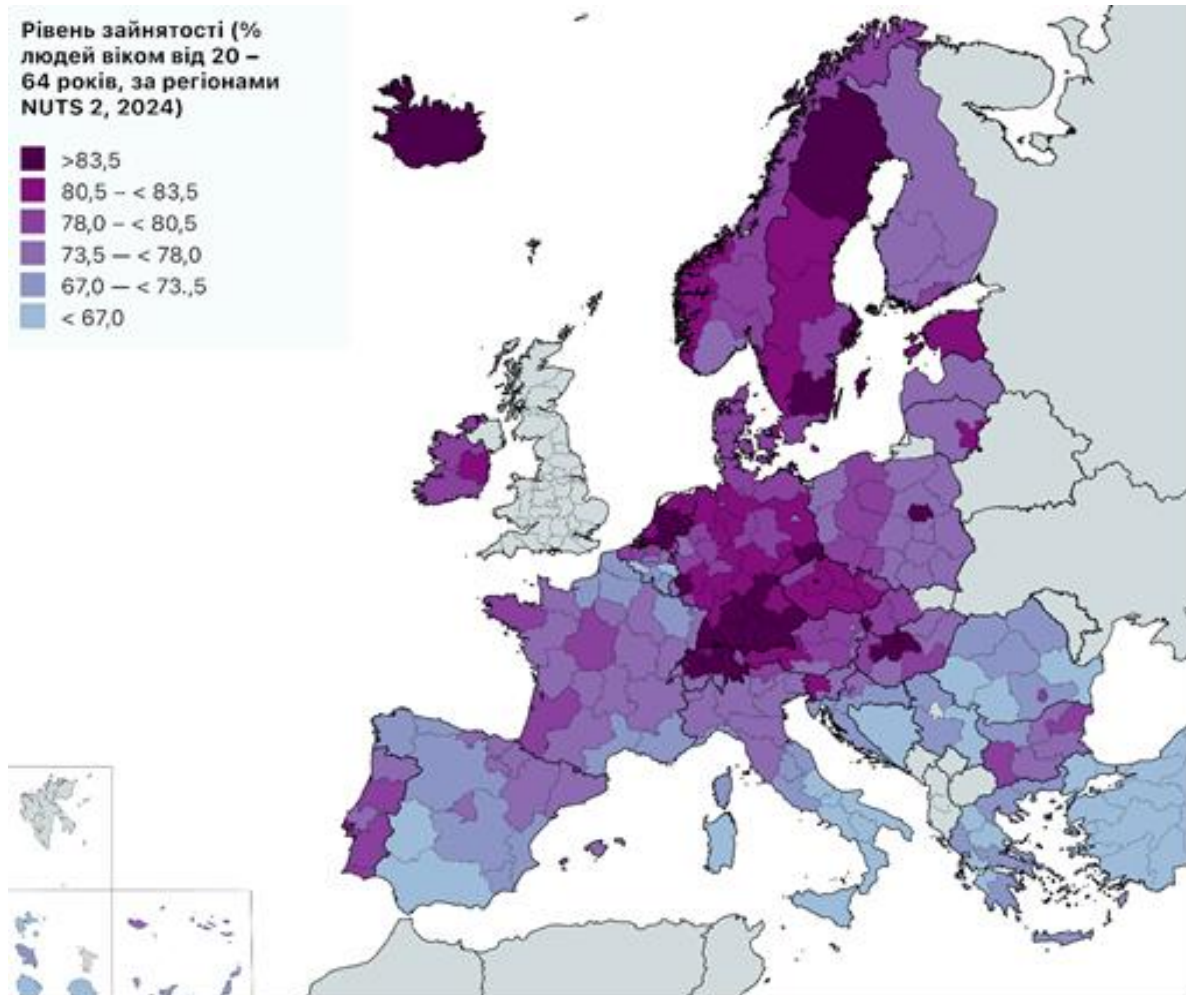

Рис. 2. Рівень зайнятості населення в країнах ЄС у 2024 р. (побудовано за [19]) / Fig. 2. Employment rate of the population in EU countries in 2024 (compiled based on [19])

Якісні характеристики трудових ресурсів виходять на перший план в умовах скорочення їх фізичного обсягу. *Освітній рівень* європейської робочої сили зазнає кардинальних змін, що відображає перехід до економіки знань та «терціаризації». Спостерігається значне зростання частки осіб з вищою освітою, що стає домінуючим трендом для всіх країн-членів ЄС (рис. 3).

Ця категорія працівників стала найбільшою професійною групою в ЄС. Прогнози вказують на те, що кількість працівників з вищою освітою буде продовжувати зростати або залишатися стабільною навіть на тлі загального скорочення робочої сили. Скорочення ж відбуватиметься виключно за рахунок осіб з низьким рівнем кваліфікації, попит на яких падає внаслідок автоматизації рутинних процесів.

Прогнози до 2053 р. вказують на те, що, незва-

жаючи на загальне скорочення чисельності робочої сили, кількість працівників з вищою освітою буде зростати або залишатися стабільною, тоді як скорочення відбуватиметься виключно за рахунок осіб з низьким рівнем кваліфікації [18]. Така «освітня модернізація» розглядається як головний фактор, здатний компенсувати демографічні втрати через підвищення продуктивності праці.

У той же час європейський ринок стикається із проблемою кваліфікаційних розривів [18]. З одного боку, існує дефіцит фахівців у специфічних високотехнологічних галузях та сфері послуг, а з іншого – наявне явище надлишкової кваліфікації, коли працівники з вищою освітою змушені погоджуватися на роботу, що не вимагає відповідного рівня підготовки [6]. Особливо гостро стоїть питання цифрових фахівців, оскільки прискорення цифровізації вимагає

від працівників постійного оновлення знань, а система освіти не завжди встигає адаптуватися до цих вимог.

Якість робочих місць виступає ще одним критичним виміром. Країни Північної та Західної Євро-

пи традиційно демонструють вищі показники якості робочих місць, тоді як у регіонах, що постраждали від економічних потрясінь, частіше фіксується зростання інтенсивності праці та поширення нестандартних форм зайнятості.

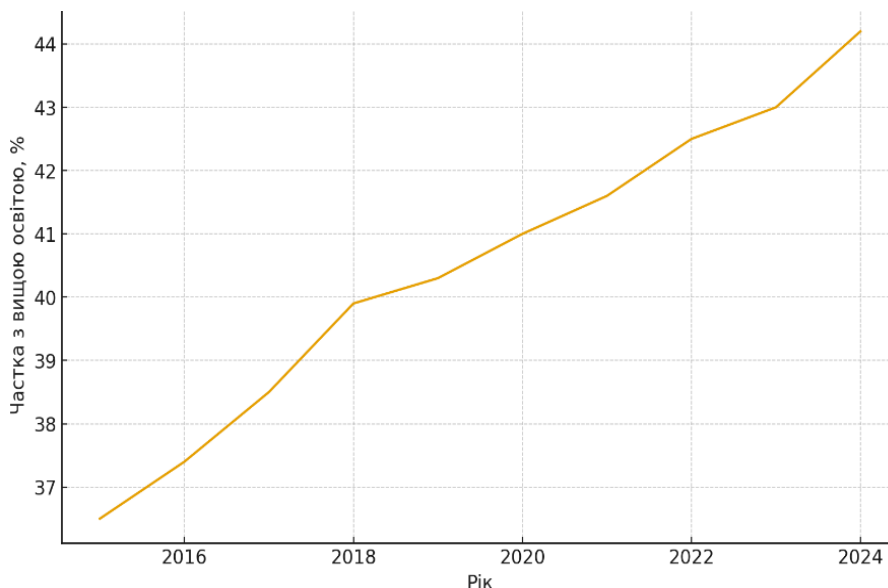

Рис. 3. Динаміка частки населення ЄС з вищою освітою, віком 25–34 роки (побудовано за [18]) / Fig. 3. Dynamics of the share of the EU population aged 25–34 with higher education (compiled based on data from [18])

Суттєвою проблемою залишається сегментація ринку праці, яка проявляється у поширенні нестандартних форм зайнятості. Зростання кількості тимчасових контрактів, недобровільної неповної зайнятості та платформенна робота створюють прошарок працівників з низьким рівнем соціального захисту та високою вразливістю до економічних коливань [20]. Це явище особливо характерне для молоді, яка часто опиняється у пастці прекарізації, не маючи можли-

вості перейти до стабільної зайнятості. Показник NEET (від англ. Not in Employment, Education or Training – молодь, яка не працює, не навчається і не проходить професійну підготовку) залишається тризовним індикатором невикористаного потенціалу, варіюючись від низьких значень у Нідерландах до критично високих у країнах Південної Європи (рис. 4).

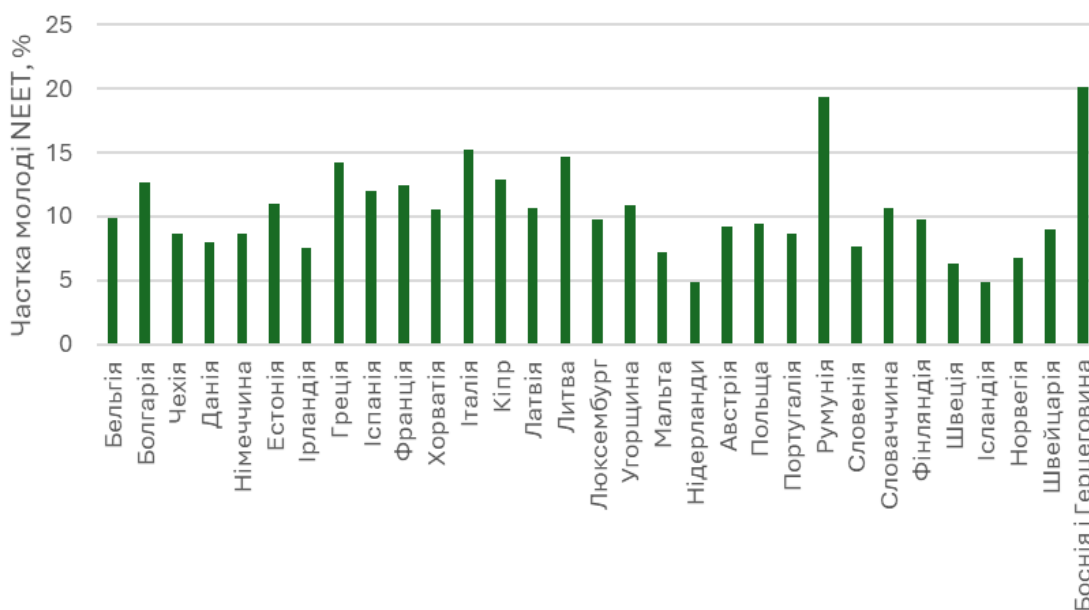

Рис. 4. Рівень NEET в країнах Європи у 2022 р. (побудовано за [15]) / Fig. 4. NEET rate in European countries in 2022 (compiled based on data from [15])

Аналіз довгострокових трендів дозволяє констатувати незворотне скорочення зайнятості у первинному секторі та промисловості. Сільське господарство, яке історично відіграло ключову роль у багатьох південних та східних регіонах, демонструє стабільне зменшення кількості працівників, що пов'язано як із технологічною модернізацією агропромисловості, так і з урбанізаційними процесами [10]. Промисловий сектор, попри політичні декларації щодо необхідності реіндустріалізації та стратегічної автономії, також втрачає позиції у структурі загальної зайнятості, хоча цей спад є неоднорідним. Високотехнологічне виробництво та інженерія зберігають стійкість, тоді як трудомісткі галузі з низькою доданою вартістю продовжують переміщуватися за межі ЄС або скорочуватися під тиском автоматизації [16].

Натомість сфера послуг в ЄС перетворилася на головний двигун зайнятості, акумулюючи ліву частку робочої сили. Проте, цей сектор не є монолітним, він чітко поляризується на два відмінні сегменти: високоінтелектуальні послуги (бізнес, ІТ, фінанси, освіта, охорона здоров'я) та послуги з низьким порогом входу (торгівля, готельно-ресторанний бізнес, догляд). Саме зростання частки знаннємих послуг визначає якісний вектор розвитку європейського ринку праці.

Структурні зрушення в європейських секторах економіки дзеркально відображаються на професійно-кваліфікаційному складі працівників. Ключовою тенденцією останніх десятиліть стало явище професійного апгрейдингу, тобто тенденції структурної перебудови зайнятості, що характеризується розширенням частки висококваліфікованих робочих місць та підвищенням загального інтелектуального потенціалу робочої сили.

Інтеграційні процеси та розширення ЄС також впливають на якість та кількість трудових ресурсів. Країни-кандидати та потенційні кандидати розглядають доступ до європейського ринку праці як можливість для вирішення власних проблем безробіття, проте це створює ризики подальшого відтоку

кваліфікованих кадрів з цих країн, поглиблюючи диспропорції.

На сьогоднішній день ринок праці України функціонує в умовах безпрецедентного демографічного шоку, який докорінно змінив архітектуру національної зайнятості. Вітчизняна економічна система стикнулася з потрійним тиском: фізичним скороченням населення, масштабною зовнішньою міграцією та перерозподілом робочої сили на користь сектору безпеки й оборони. Ключовою особливістю поточного періоду є формування стійкого дефіциту кадрів на тлі структурного безробіття, що створює ефект «ножиць» для економічного відновлення. За оцінками [4], чисельність населення на підконтрольних Україні територіях станом на початок 2024 р. становила орієнтовно 31,2 млн осіб, що є критично низьким показником для підтримки довоєнних темпів виробництва та споживання.

Кількісні параметри трудових ресурсів зазнали стиснення. Баланс робочої сили демонструє динаміку скорочення економічно активного населення. Якщо у 2021 р. робоча сила в Україні становила понад 17 млн осіб, то наразі цей показник коливається в межах 11,5-12 млн. Втрата людського капіталу вимірюється мільйонами громадян працездатного віку, які опинилися за межами національного ринку праці. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, понад 6,3 млн українців перебувають за кордоном, причому абсолютну більшість з них становлять жінки з дітьми та особи з вищою освітою. Це формує значний ризик неповернення найбільш продуктивної частини населення, що може призвести до втрати 5-7% ВВП щорічно у довгостроковій перспективі [10].

Аналіз структури зайнятості дозволяє виокремити ключові тенденції трансформації трудового потенціалу (табл. 1). Дані ілюструють різке скорочення пропозиції робочої сили та зміну співвідношення між зайнятими та економічно неактивними громадянами.

Таблиця 1 / Table 1

*Динаміка основних показників ринку праці України (за [9]) /
Dynamics of the Main Indicators of the Labor Market of Ukraine (according to [9])*

Показник	2021 рік (факт)	2023 рік (оцінка)	2024 рік (прогноз/факт)	Відхилення 2024 до 2021, %
Робоча сила, млн осіб	17,4	12,1	11,8	-32,2%
Кількість зайнятих, млн осіб	15,6	9,8	9,5	-39,1%
Рівень безробіття (МОП), %	9,8	18,2	14,2	+4,4 в.п.
Кількість пенсіонерів, млн осіб	10,9	10,5	10,2	-6,4%
Навантаження на 10 працюючих (непрацюючими)	11	15	16	+45,5%

Це свідчить про критичне зростання навантаження на працюючу частину населення. Співвідношення, за якого 9,5 млн працюючих утримують понад 10 млн пенсіонерів та значну кількість соціально вразливих категорій, створює надмірний тиск на систему публічних фінансів. Рівень безробіття, розрахований за методологією Міжнародної організації

праці, хоча і знизився з пікових значень 2022 р. (коли він сягав 21–22%), залишається на рівні 14–15%. При цьому офіційно зареєстроване безробіття перебуває на історичних мінімумах, не перевищуючи 100 тис. осіб.

Гендерна структура трудових ресурсів України зазнає вимушеної трансформації. Серед зареєстрова-

них безробітних стабільно домінують жінки, частка яких в окремі періоди сягає 70-80 %. Це пояснюється вимиванням чоловічого населення з цивільного сектору через мобілізаційні заходи та переходом значної частини чоловіків у тіньову зайнятість задля уникнення публічної фіксації свого статусу. Частка жінок у традиційно «чоловічих» професіях зростає з 18% у 2021 р. до 26% у 2024 р. Жінки активно опановують

спеціальності водіїв вантажного транспорту, операторів верстатів з ЧПУ, охоронців та складських працівників. Агропромислові холдинги також звітують про збільшення кількості жінок-механізаторів.

Регіональна диференціація ринку праці залишається вкрай високою та визначається віддаленістю від лінії фронту (рис. 5).

Рис. 5. Розподіл навантаження на ринку праці України у 2023 р., у співвідношенні кількості осіб на одну вакансію (побудовано авторами за даними [9])

Fig. 5. Distribution of Labor Market Pressure in Ukraine in 2023, Measured as the Number of Persons per Vacancy (compiled by the authors based on data from [9])

Західні області України (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська) стали донорами робочих місць завдяки релокації понад 800 підприємств. Тут конкуренція за працівника є найгострішою, кількість вакансій часто перевищує довоєнні показники на 120–130%. Натомість у східних та південних регіонах (Харківська, Запорізька, Херсонська області) спостерігається депресивний стан ринку праці: бізнес-активність пригнічена безпековими ризиками, а кількість вакансій становить лише 30–40% від рівня 2021 р. Це призводить до консервації високого рівня локального безробіття та залежності населення від гуманітарної допомоги.

Вікова структура трудових ресурсів свідчить про старіння робочої сили. Частка працівників віком 15-34 роки стрімко скорочується через міграцію та демографічну яму 1990-х – початку 2000-х років. Медіанний вік українського працівника змістився з 40 до 43 років. Роботодавці, які раніше практикували ейджизм, відмовляючи кандидатам старше 45 років, тепер змушені активно залучати вікову категорію 50+ та навіть пенсіонерів. Рівень залучення осіб пенсійного віку до економічної діяльності зріс на 12% порівняно з довоєнним періодом. Це вимагає від бізнесу впровадження програм охорони здоров'я та

адаптації робочого графіку для старших вікових груп [10].

Особливим сегментом трудових ресурсів є внутрішньо переміщені особи (ВПО), кількість яких офіційно становить близько 4,8 млн. Рівень зайнятості серед ВПО працездатного віку не перевищує 45-50%, що значно нижче середнього по країні. Основною перешкодою для їх працевлаштування є невідповідність професійного досвіду структурі економіки приймаючих громад. Наприклад, спеціалісти металургійної галузі зі Сходу не можуть знайти релевантну роботу в аграрних чи туристичних регіонах Заходу.

Якість людського капіталу страждає й від освітніх втрат. Дистанційне навчання, яке триває в Україні з часів пандемії COVID-19 і поглиблюється через війну, призвело до зниження рівня базових знань випускників шкіл та ЗВО. Згідно з результатами міжнародного дослідження PISA-2022, українські учні відстають від своїх однолітків з країн ОЕСР на 1,5-2 роки навчання. Для ринку праці це означає, що нові когорти працівників, які виходитимуть на ринок у найближчі 5-10 років, потребуватимуть значних інвестицій у довчання та професійну адаптацію безпосередньо на робочому місці. Корпоративний сек-

тор вже реагує на цей виклик: витрати компаній на навчання та розвиток персоналу зросли на 40% у 2024 р. [18].

Прогнози щодо подальшого розвитку ситуації на українському ринку праці залишаються стриманими. Згідно з інфляційним звітом НБУ, рівень безробіття буде поступово знижуватися до 10-12% протягом наступних років, проте не завдяки створенню нових робочих місць, а внаслідок подальшого скорочення пропозиції робочої сили. Коефіцієнт заміщення (кількість молоді, яка входить на ринок праці, відносно кількості осіб, які виходять на пенсію) впав до історичного мінімуму 0,7 [4]. Це означає, що на кожні 10 пенсіонерів припадає лише 7 молодих працівників. За таких умов економічне зростання можливе лише за рахунок різкого підвищення продуктивності праці, що вимагає технологічного переозброєння виробництва, на яке у бізнесу наразі бракує ресурсів.

Висновки. Проведений аналіз сучасного стану та трансформацій ринків праці Європейського Союзу та України дає можливість стверджувати, що ринок праці ЄС демонструє високу стійкість до криз, відновившись після пандемії до історичного максимуму зайнятості у 74,6%. Однак розвиток ринку праці відбувається під тиском старіння населення та дефіциту кваліфікованих кадрів для цифрової економіки. Ключовою проблемою залишається глибока

регіональна нерівність з чітким розривом між інноваційними регіонами «ядра» (Німеччина, Чехія), з мінімальним безробіттям, та периферією (Іспанія, Греція, Південна Італія), де зберігається критично високе молодіжне безробіття.

Український ринок праці функціонує в унікальних умовах «потрійного тиску». Скорочення населення, зовнішня міграція, мобілізація зменшили робочу силу з 17,4 до 11,8 млн осіб. В цих умовах сформувався парадокс «структурних ножиць», коли безробіття в районі 15% одночасно існує з проблемою гострого кадрового дефіциту в промисловості і будівництві. Війна змінила регіональну структуру ринку, коли західні області стали донорами робочих місць із конкуренцією понад 100 % від довоєнного рівня, тоді як прифронтові регіони перебувають у депресивному стані. Під впливом зазначених обставин відбувається суттєва фемінізація ринку праці та розширення тіньової зайнятості як реакція на мобілізаційні процеси.

Таким чином, можна стверджувати, що ринок праці ЄС проходить етап еволюційної модернізації та боротьби з регіональними диспропорціями. Тоді як ринок праці України зазнає екзистенційної трансформації, втрачаючи людський капітал, а безробіття трансформувалося з суто економічного показника у складну соціальну аномалію.

Список використаної літератури:

1. Азьмук Н. А. Трансформація ринку праці в умовах війни: виклики та стратегії відтворення робочої сили // Вісник економічної науки України. 2022. № 1 (42). С. 171–179. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).171-179](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).171-179)
2. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні: аналітична доповідь / В. Потапенко, А. Головка, О. Валевський та ін.; за ред. В. Потапенка. Київ: НІСД, 2023. 33 с. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.01>
3. Дзеніс О., Шарко Н. Міжнародна міграція робочої сили в сучасних умовах та її вплив на міграційну політику держави // Економіка та суспільство. 2022. № 37. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-20>
4. Інфляційний звіт: квітень 2025 року / Національний банк України. Київ: НБУ, 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2025-Q2.pdf
5. Магдич А. С. Географія міграції населення України до країн Європи: аналіз політики інтеграції мігрантів у країнах призначення // Академічний огляд. 2022. № 1(56). С. 92–98. <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2022-1-56-10>
6. Пилипенко Ю. І., Швець А. С. Людський капітал: сутність та фактори розвитку // Економічний вісник Дніпровської політехніки. 2023. № 2. С. 15–21. <https://doi.org/https://doi.org/10.33271/ebdut/82.015>
7. Пономаренко І. В. Аналіз динаміки економічної активності населення в Україні та країнах ЄС // Економіка і суспільство. 2017. № 8. С. 838–843.
8. Сergyoga H. O. Вплив військових дій на продуктивну зайнятість // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. № 6. Том 33(72) С. 36–40. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/06>
9. Ситуація на ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості у 2023 році / Державна служба зайнятості України. URL: https://old.dcz.gov.ua/sites/default/files/infofiles/08_sytuaciya_na_rp_ta_diyalnist_dsz_2023_0.pdf
10. Смоквіна Г. А. та ін. Статистичний аналіз ринку праці в Україні та країнах ЄС у контексті сталого розвитку // Economics. Finances. Law. 2023. № 4. С. 54–58. <https://doi.org/10.37634/efp.2023.4.12>
11. Федотова Т. А., Красноштан Ж. А. Політика регулювання та стан зайнятості в країнах Європи: досвід для України // Приазовський економічний вісник. 2018. Випуск 6(11). С.410–416.
12. Цимбалюк І. О., Павліха Н. В., Цимбалюк С. М. Динаміка ринку праці в Україні під час війни: аналіз міграційних тенденцій та показників безробіття // Інноваційна економіка, 2023, 2. С. 101–109. <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2023.2.13>
13. Швець О. В. Напрями стимулювання зайнятості населення регіону в умовах трансформації ринку праці: теорія, методологія, практика. Монографія. Харків: «Смуґаста типографія», 2020. – 311 с.

14. Ehrenberg R. G., Smith R. S. Modern labor economics: theory and public policy. 13th ed. New York: Routledge, 2017. 776 p.
15. Eurostat regional yearbook 2023. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023. 196 p. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/15234730/17582411/KS-HA-23-001-EN-N.pdf>
16. Labour market and wage developments in Europe 2022 / European Commission. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2022. URL: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/labour-market-and-wage-developments-europe-annual-review-2022_en
17. Loichinger E. Labor force projections up to 2053 for 26 EU countries // Demographic Research. 2025. Vol. 32. P. 385–416.
18. PISA 2022 results (Volume I): The state of learning and equity in education / OECD. Paris: OECD Publishing, 2023. 460 p.
19. Population on 1 January by age, sex and NUTS 2 region / Eurostat. Luxembourg: Eurostat, 2024. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>
20. The European Union labour force survey: methods and definitions / European Commission. Luxembourg : Eurostat, 2001. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5873749/KS-BF-03-002-EN.PDF>

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів

Vitaly Bezugly

*PhD in Pedagogy, Associate Professor, Head of the Department of Geography,
Oles Honchar Dnipro National University, Avenue of Science, 72, Dnipro, 49010, Ukraine
e-mail: vetalbezugly@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-6454-3635>*

Viktor Hrushka

*PhD in Geography, Associate Professor, Department of Geography,
Oles Honchar Dnipro National University, Avenue of Science, 72, Dnipro, 49010, Ukraine
e-mail: grush.vv@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1016-109X>*

Halyna Lysycharova

*PhD in Pedagogy, Associate Professor, Department of Geography,
Oles Honchar Dnipro National University, Avenue of Science, 72, Dnipro, 49010, Ukraine
e-mail: galinalisicharova@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7368-9828>*

Oleksandr Shevtsov

*Master of Geography, Department of Geography,
Oles Honchar Dnipro National University, Avenue of Science, 72, Dnipro, 49010, Ukraine
e-mail: alexshevtsov3@icloud.com, <https://orcid.org/0009-0004-7333-5749>*

SOCIO-GEOGRAPHICAL FEATURES AND STRUCTURAL TRANSFORMATIONS OF LABOUR MARKETS IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES AND UKRAINE

Relevance of the topic is determined by the growing spatial disparities in employment, demographic changes, intensification of migration processes, as well as significant transformations of the Ukrainian labor market under martial law and the need for post-war economic recovery. The aim of the study is to conduct a comprehensive spatial analysis of the current state of labor markets in Ukraine and the countries of the European Union, to identify regional disparities in their functioning, and to determine the main development trends.

The paper analyzes contemporary demographic processes affecting the formation of labor potential, particularly population aging, changes in the age structure, and the reduction in the share of the working-age population. It is established that the labor market of the European Union is characterized by pronounced spatial differentiation, manifested in the concentration of economic activity and labor resources in capital and highly developed urbanized regions, while peripheral territories face depopulation, labor migration, and limited employment opportunities.

Special attention is paid to the analysis of changes in the qualification structure of the workforce associated with the transition to a knowledge economy, the spread of tertiarization processes, and digitalization. It is determined that the current transformations of the European labor market are accompanied by the emergence of new challenges, including a growing shortage of qualified personnel in high-technology sectors and the appearance of the phenomenon of overqualification.

The specifics of the functioning of the Ukrainian labor market are analyzed, which has undergone significant changes due to military actions, large-scale labor migration, internal displacement of the population, and the relocation of enterprises. It is established that Ukraine is experiencing a redistribution of economic activity and labor resources between regions, which is accompanied by an intensification of structural employment disparities.

Keywords: *socio-geographical analysis, labor market, employment, unemployment, regional disparities, labor resources, migration, European Union countries, Ukraine.*

References:

1. Azmuk, N. (2022). Transformation of the Labor Market in Wartime Conditions: Challenges and Strategies for Workforce Re-production. *Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 1(42), 171–179. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).171-179](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).171-179) [in Ukrainian].
2. Potapenko, V., Holovka, A. & Valevskiy, O. (2023). The Impact of Migration on the Socio-Economic Situation in Ukraine: An Analytical Report. Kyiv, 33. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.01> [in Ukrainian].
3. Denis, O. & Sharko, N. (2022). International Labor Migration in Contemporary Conditions and Its Impact on the State's Migration Policy. *Economy and Society*, 37. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-20> [in Ukrainian].
4. Inflation Report: April 2025. National Bank of Ukraine. Kyiv. Retrieved from https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2025-Q2.pdf [in Ukrainian].
5. Magdych, A. (2022). Geography of Population Migration from Ukraine to European Countries: Analysis of Migrant Integration Policies in Destination Countries. *Academic Review*, 1(56), 92–98. <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2022-1-56-10> [in Ukrainian].
6. Pylypenko, Yu. & Shvets, A. (2023). Human Capital: Essence and Development Factors. *Economic Bulletin of Dnipro Polytechnic*, 2, 15–21. <https://doi.org/10.33271/ebdut/82.015> [in Ukrainian].
7. Ponomarenko, I. (2017). Analysis of the Dynamics of Economic Activity of the Population in Ukraine and EU Countries. *Economy and Society*, 8, 838–843. Retrieved from https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/139.pdf [in Ukrainian].
8. Seriogina, N. (2022). The Impact of Military Actions on Productive Employment. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Public Administration and Governance*, 6, 36–40. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/06> [in Ukrainian].
9. Labor Market Situation and Activities of the State Employment Service in 2023. State Employment Service of Ukraine. Retrieved from https://old.dcz.gov.ua/sites/default/files/infofiles/08_sytuaciya_na_rp_ta_diyalnist_dsz_2023_0.pdf [in Ukrainian].
10. Smokvina, H. (2023). Statistical Analysis of the Labor Market in Ukraine and EU Countries in the Context of Sustainable Development. *Economics. Finances*, 4, 54–58. <https://doi.org/10.37634/efp.2023.4.12> [in Ukrainian].
11. Fedotova, T. A. & Krasnoshtan, Zh. A. (2018). Employment Regulation Policy and the State of Employment in European Countries: Lessons for Ukraine. *Pryazovskyi Economic Bulletin*, 6(11), 410–416. Retrieved from https://pev.kpu.zp.ua/journals/2018/6_11_uk/74.pdf [in Ukrainian].
12. Tsymbaliuk, I. O., Pavlikha, N. V. & Tsymbaliuk, S. M. (2023). Labor Market Dynamics in Ukraine during Wartime: Analysis of Migration Trends and Unemployment Indicators. *Innovative Economy*, 2, 101–109. <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2023.2.13> [in Ukrainian].
13. Shvets, O. V. (2020). Directions for Stimulating Regional Employment under Labor Market Transformation: Theory, Methodology, Practice. Monograph. Kharkiv. Retrieved from <http://catalog.odnb.odessa.ua/opac/index.php?url=/notices/index/IdNotice:472914/Source:default> [in Ukrainian].
14. Ehrenberg, R. G. & Smith, R. S. (2017). Modern labor economics: theory and public policy. 13th ed. New York. Retrieved from <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315101798/modern-labor-economics-ronald-ehrenberg-robert-smith>
15. Eurostat regional yearbook 2023. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/15234730/17582411/KS-HA-23-001-EN-N.pdf>
16. Labour market and wage developments in Europe 2022. European Commission. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/labour-market-and-wage-developments-europe-annual-review-2022_en
17. Loichinger, E. (2025). Labor force projections up to 2053 for 26 EU countries Demographic Research. Retrieved from <https://www.demographic-research.org/>
18. PISA 2022 results (Volume I): The state of learning and equity in education. OECD. Paris. Retrieved from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/pisa-2022-results-volume-i_76772a36/53f23881-en.pdf
19. Population on 1 January by age, sex and NUTS 2 region. Eurostat. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat>
20. The European Union labour force survey: methods and definitions. European Commission. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5873749/KS-BF-03-002-EN.PDF>

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest

Received 23 February 2026

Accepted 28 April 2026

Published 25 May 2026